

Безzubов Дмитро Олександрович,
професор кафедри конституційного та адміністративного права
Юридичний факультет Державний університет інфраструктури та технологій,
e-mail: dbezzubov@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7183-5206>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ ІНСТИТУТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Якість адміністративного процесу – це його нормативна (тобто, така, що визначає, як повинно бути) модель.

Пропонуємо доповнити перелік принципів адміністративного судочинства новими принципами – (8) розумність строків розгляду справи судом (9); неприпустимість зловживання процесуальними правами (10) та відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення» (11).

Після визначення усього переліку а також змісту принципів адміністративного судочинства, що містяться в КАСУ, слід проаналізувати наведені принципи і оцінити ступінь забезпечення необхідної якості судового процесу, відповідності принципів судочинства КАСУ європейським стандартам, ЄСПЛ.

Визначено, що приведення системи принципів вітчизняного судочинства, що містяться в процесуальних кодексах, КАСУ - до вимог міжнародних, принципів функціонування Європейського суду з прав людини – дозволить вдосконалити нормативну модель адміністративного судочинства, забезпечити необхідну якість судового процесу, а також одержати не тільки відповідні локальні позитивні ефекти від імплементації тих чи інших принципів в судочинство, а й забезпечити досягнення сумарного, синергетичного ефекту.

Аналіз ч. 2 ст.3 КАС України дозволяє говорити про такий принцип адміністративного судочинства як обов'язковість перевірки адміністративними судами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень що оскаржуються, чи прийняті (вчинені) вони: 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; 3) обгрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Ключові слова: публічно-правовий спір, адміністративне судочинство, адміністративна справа, конфлікт, адміністративні правовідносини, суб'єкт владних повноважень, суб'єкт, адміністративний суд, методика розмежування, об'єкт правовідносин, правова норма.

Bezzubov D. ENSURING THE PRIORITY OF THE INSTITUTE OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN ADMINISTRATIVE JUDICIARY

The quality of the administrative process is its normative (that is, the one that determines how it should be) model.

We propose to supplement the list of principles of administrative proceedings with new principles - (8) reasonableness of the terms of consideration of the case by the court (9); inadmissibility of abuse of procedural rights (10) and reimbursement of court costs of individuals and legal entities in whose favor the court decision was adopted" (11).

After determining the entire list as well as the content of the principles of administrative proceedings contained in the KASU, it is necessary to analyze the stated principles and assess the degree of ensuring the necessary quality of the judicial process, compliance of the principles of the KASU with European standards, the ECHR.

It was determined that bringing the system of principles of domestic justice, contained in the procedural codes, of the Civil Procedure Code, to the international requirements, the principles of the functioning of the European Court of Human Rights, will allow to improve the normative model of administrative justice, to ensure the necessary quality of the judicial process, and also to obtain not only relevant local positive effects from the implementation of certain principles in the judicial system, but also to ensure the achievement of a cumulative, synergistic effect.

The analysis of Part 2 of Article 3 of the Civil Procedure Code of Ukraine allows us to talk about such a principle of administrative proceedings as the obligation of administrative courts to check the decisions, actions or inactions of subjects of the authorities that are contested, whether they were adopted (committed): 1) on the basis, within the limits powers and in the manner determined by the Constitution and laws of Ukraine; 2) using the authority for the purpose for which this authority was granted; 3) justified, that is, taking into account all the circumstances that are important for making a decision (committing an action); 4) impartially (impartially); 5) in good faith; 6) prudently; 7) in compliance with the principle of equality before the law, preventing all forms of discrimination; 8) proportionally, in particular with observance of the necessary balance between any adverse consequences for the rights, freedoms and interests of the person and the goals to be achieved by this decision (action); 9) taking into account the person's right to participate in the decision-making process; 10) in a timely manner, that is, within a reasonable period of time.

Key words: public legal dispute, administrative proceedings, administrative case, conflict, administrative legal relations, subject of authority, subject, administrative court, method of differentiation, object of legal relations, legal norm.

Постановка проблеми. Головним призначенням держави є забезпечення прав людини і громадянина. Стан з правами і свободами людини, ступінь їх реалізації, дотримання балансу інтересів всіх

учасників суспільних процесів, шанобливе ставлення до прав кожної людини або нехтування ними лежать в основі соціального клімату в державі, її стабільності або нестабільності. Саме тому суспільство, юридична наука все більше пов'язують вирішення проблем соціально-економічного, політичного і духовного розвитку громадян з вдосконаленням публічної, адміністративної діяльності держави.

Дотримання прав і свобод людини має бути пріоритетом для будь-якої держави, стати ключовою національною ідеєю усіх демократичних країн світу. Незалежно від обраної формули державного правління, в її центрі має знаходитися людина, її інтереси, права і свободи. Для України це питання особливо актуальне. У 1991 році Україна, ставши незалежною державою, зробила перший крок на шляху до ствердження демократичності, закріплення пріоритету прав та свобод людини. Так, згідно ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Своєю діяльністю держава, державні органи здійснюють шляхом розробки (реалізації) певних адміністративних процедур (проваджень). Здійснення відповідної діяльності і становить одну з найважливіших завдань сучасної демократичної соціальної держави.

Тим часом наше суспільство, в нинішніх умовах виявляє байдужість до найважливішого питання теорії і практики - взаємин держави і громадянина в умовах демократії, вільних економічних відносин. Україна займає четверте місце за кількістю звернень громадян до Європейського Суду з прав людини. Фактично, кожна десята скарга до Страсбурга надходить саме від громадянина України. Мова йде як про неправильне застосування норм кримінального та адміністративного примусу, так і про державне втручання в економічні процеси. Останнє пов'язане з нормотворчим провадженням, виданням великої кількості нормативно-правових актів, що стримують розвиток економічних процесів, економічної конкуренції. В наявності нехтування обов'язками щодо турботи держави про людину, забезпечення кожному достатнього життєвого рівня, дотримання інтересів соціально незахищених верств населення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з дослідженням таких правових категорій як адміністративна процедура, адміністративний процес, адміністративне провадження неодноразово ставало предметом вітчизняних та зарубіжних досліджень. Серед перших – дослідження В.Б.Авер'янова, О.М.Бандурки, І.Л. Бородіна, Д.О. Беззубова, В.М. Гайворонського, В.М. Гарашука, І.П.Голосніченка, В.Г.Гриценка, В.Л. Грохольського, А.І. Єлістратова, М.В.Жушмана, В.О. Заросила, М.Н.Курка, А.Т.Комзюка, О.А. Музика-Стефанчук, О.В. Кузьменко, К.В. Муравйова, О.М.Пасенюка, Т.О.Проценка, Ю.С. Педька, А.О. Селіванова, М.І. Смоковича, Ю.М. Старілова, В.С. Стефанюка, М.М.Тищенко, В.С.Цимбалюка та багатьох інших.

Мета статті – з'ясувати сутність та особливості забезпечення пріоритетності інституту прав та свобод людини в адміністративному судочинстві України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно ч. 1 ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Важливо дослідити переломлення пріоритетності прав і свобод людини як юридичного принципу у створенні і діяльності адмінсудів - спеціалізованих судів у захисті зазначених прав.

Особливо гострою з погляду українських реалій є необхідність у з'ясуванні того, яким чином має застосовуватися на практиці, в діяльності суддівської системи принцип пріоритетності прав і свобод людини, щоб його здійснення не лишалося тільки ідеєю, а в найкоротший час могло стати українською дійсністю.

Між тим, в Україні права людини нерідко виступають лише як об'єкт політичних спекуляцій з боку окремих політичних сил, що в значній мірі, в суспільній свідомості, нівелює й саму цінність прав та свобод людини. Вихід полягає в тому, що держава має розробити такі адміністративні процедури, провадження, які б найкращим чином сприяли б забезпеченню зазначених прав і свобод.

Адміністративні суди можуть оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, окрім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

У той же час органи державної влади, до яких відносяться органи пожежного нагляду, мають право на звернення до адміністративного суду лише у випадках та з підстав, визначених законом. Довільне (огульне) звернення до суду не допускається, а в разі такого звернення суд повинен відмовити у відкритті провадження.

Підставою, що визначає право на таке звернення, є п. 12 ч. 1 ст. 67 Кодексу цивільного захисту України, що вказує, що до повноважень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, належить: звернення до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення до повного усунення порушень вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки роботи підприємств, окремих виробництв, виробничих дільниць, експлуатації будівель, об'єктів, споруд, цехів, дільниць, а також машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, зупинення проведення робіт, у тому числі будівельно-

монтажних, випуску й реалізації пожежонебезпечної продукції, систем і засобів протипожежного захисту, надання послуг, якщо ці порушення створюють загрозу життю та/або здоров'ю людей.

Частиною 2 ст. 68 КЦЗ передбачено, що у разі встановлення порушення вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, що створює загрозу життю та здоров'ю людей, посадові особи центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, звертаються до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення роботи підприємств, окремих виробництв, виробничих дільниць, агрегатів, експлуатації будівель, споруд, окремих приміщень, випуску й реалізації пожежонебезпечної продукції, систем і засобів протипожежного захисту у порядку, встановленому законом.

У сучасному динамічному суспільстві контроль за гілками влади є гарантією для громадян, оскільки це дає можливість обмежити владу в рамках законних повноважень. В цьому полягає сутність правової держави. Основна ідея контролю за владою — це захист свобод, а наслідком її реалізації стало обмеження влади. Для обмеження влади, в свою чергу, необхідно створити відповідні засоби та інструменти контролю.

Важливими способами забезпечення законності, захисту прав і свобод особи є чітке визначення у законодавстві прав та обов'язків (функцій) органів влади, а також контроль (і, перш за все, судовий) за органами влади. У сучасних умовах судовий контроль у сфері публічної влади стає універсальним засобом захисту, як орган, який не залежить від інших гілок влади і який має відповідні конституційні гарантії своєї незалежності. Тільки за наявності таких гарантій Суд буде взмозі стати ефективним засобом захисту інтересів особи. В першу чергу потребує належної регламентації закріплення обов'язків органів публічної адміністрації щодо особи, ефективних способів здійснення контролю за діяльністю публічної адміністрації та встановлення реальної відповідальності посадових осіб публічної адміністрації за порушення прав і свобод людини і громадянина. Запровадження адміністративного судочинства якраз і є одним із ефективних засобів контролю за діяльністю публічної адміністрації.

Адміністративний процес базується на таких принципах, як: верховенство права, законність, охорона інтересів особи і держави; рівність сторін; оперативність та доступність; гласність та відкритість, офіційність (публічність), повнота, об'єктивність та неупередженість, етичність у стосунках, економічність, підконтрольність та відповідальність посадових осіб. Окрім того, під час здійснення адміністративно-процесуальної діяльності публічної адміністрації повинні знаходити своє втілення правова презумпція невинуватості і презумпція правомірності дій та вимог осіб, що звертаються до державних органів (її ще називають презумпцією правомірності правової позиції громадянина).

У розробленому Директоратом з правових питань РЄ посібник „Адміністрація і Ви” (англ. – “Administration and You”) визначається, що принципи адміністративного права ґрунтуються на тому переконанні, що держави приймають та практично застосовують основоположний конституційний принцип верховенства права, який складається з таких чинників: 1) кожна особа – фізична або юридична – є суб'єктом права; 2) кожна особа повинна мати можливість знати свої права та обов'язки відповідно до закону; 3) додержання закону кожною особою можливе лише за умови здійснення контролю судьями, які є незалежними у здійсненні своїх функцій і рішення яких є обов'язковими для виконання [1].

У листопаді цього року Президентом України було підписано важливий документ - Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [2]. У цьому Законі викладено в нових редакціях усі процесуальні кодекси. Змінено (доповнено) низку положень цих кодексів, включаючи положення, що стосуються принципів судочинства. Проблеми полягають у визначенні ступеню достатності цих змін для забезпечення якісного судочинства. Дослідження цієї проблеми може полягати в оцінці відповідності принципів судочинства за новими процесуальними кодексами європейським стандартам, практиці Європейського Суду з прав людини. Актуальність проведення даного дослідження обумовлюється значущістю принципів судочинства як основних його засад.

В якості теоретичних засад вдосконалення принципів судочинства може бути використано системну методологію. Системно управляти будь-яким соціальним об'єктом – означає впливати на його основні засади - принципи побудови і функціонування. Саме тому виявлення та систематизація принципів судового процесу, зокрема, адміністративного судочинства – має велике значення для управління його якістю.

Принципи (principium) — основні засади — твердження, яке сприймається як головне, суттєве, бажане. При виділенні, характеристиці різноманітних систем принципи відображають ті суттєві (системоутворюючі) ознаки, що відповідають за правильне (у відповідності з заданими цілями) функціонування системи, без яких вона не виконувала б свого призначення.

Щодо судового процесу, то він також базується (має базуватися) на певних базових принципах, суттєвих (системоутворюючих) ознаках, які відповідальні за функціонування судів згідно з їх призначенням.

В КАСУ у свій час були визначені принципи, на основі яких здійснюється розгляд та вирішення публічно-правових спорів. У ст. 2 зазначеного Кодексу в якості принципів здійснення правосуддя в адміністративних судах називались: верховенство права, законність, рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, змагальність сторін, диспозитивність та офіційне

з'ясування всіх обставин у справі, гласність і відкритість адміністративного процесу, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених цим Кодексом, обов'язковість судових рішень.

Згідно Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», у викладенні кодексу адміністративного судочинства України, в ст. 2 «Завдання та основні засади адміністративного судочинства» зазначено, що «Завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень» (ч. 1).

У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди, згідно зазначеної статті, мають перевіряти, чи прийняті (вчинені) вони: 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; 3) з обґрунтуванням, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку (ч. 2 ст. 2). І, нарешті, в ч. 3 цієї статті записано: «Основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є:

- 1) верховенство права;
- 2) законність;
- 3) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 4) гласність і відкритість судового процесу;
- 5) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 6) обов'язковість судового рішення;
- 7) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 8) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом;
- 9) розумність строків розгляду справи судом;
- 10) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 11) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення».

Зазначимо, що сукупність принципів (системоутворюючих ознак, властивостей) забезпечує собою якість судочинства. За теорією системного аналізу, якість будь-якої системи визначається його системоутворюючими властивостями [3; 4; 5]. Якість адміністративного процесу - це його нормативна (тобто, така, що визначає, як повинно бути) модель. Без сумніву, вище виявлена сукупність принципів є його нормативною моделлю, тобто моделлю, що містить нормативні (бажані) властивості судового процесу. Впливаючи на той чи інший принцип, ми, практично, одержуємо можливість управляти цією якістю. Маючи фактичну модель, тобто інформацію про суттєві ознаки процесів, що відбуваються у дійсності (фактична модель у системному аналізі інтерпретується як така, що визначає фактичний стан системи) та виявивши відхилення від бажаних властивостей (порушення принципів) ми, за законами системи регулювання, маємо привести фактичний стан речей до бажаного.

Про це все, по суті (правда, на вербальному, описовому рівні) йдеться і у відповідних юридичних роботах. Принципи судочинства, як наголошують М. В. Ковалів разом з І. Б. Стахурою, виступають найбільш загальними правилами поведінки визначеного характеру: вони прямо передбачені в законі; звернені до всіх учасників процесу; мають загальнообов'язковий характер; забезпечуються засобами державного примусу; містять правовий механізм реалізації. Основне призначення принципів полягає в тому, що їх втілення в судочинство надає йому якості правосуддя, та, навпаки, їх ігнорування призводить до порушення права на судовий захист, а відтак – до неправосудності рішень суду [6, с. 176].

Таким чином, застосування судом принципів судочинства при винесенні рішень є обов'язковим, а ігнорування (недодержання, порушення) цих принципів (того чи іншого принципу) призведе до незаконності судового рішення. Інакше кажучи, принципи носять імперативний характер і є нормами прямої дії [8; 9].

Висновки. Отже, комплексний, системний аналіз положень статті 2 КАСУ дозволяє зробити висновок про те, що: по перше, у порівнянні з положеннями ст. 2 попередньої редакції КАСУ перелік принципів адміністративного судочинства дещо розширений. Введено нові принципи - розумність строків розгляду справи судом (9); неприпустимість зловживання процесуальними правами (10) та відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення» (11). Положення п.п. 7) «забезпечення права на апеляційний перегляд справи» і 8) «забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом» - у попередній редакції КАСУ

викладались в одному пункті (п. 7).

По друге. Основними засадами адміністративного судочинства, а отже і його принципами є не тільки положення ч. 3 статті, а й ч. 1 («Завдання та основні засади адміністративного судочинства» зазначено, що «Завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень»), а також ч. 2 цієї статті (У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони: 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку).

Справді, виходячи з ч. 1 ст. 2, можна зробити висновок, що до принципів адміністративного судочинства відносяться такі його бажані ознаки (фактично, принципи) як «справдливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень».

А аналіз ч. 2 ст.3 КАС України дозволяє говорити про такий принцип адміністративного судочинства як обов'язковість перевірки адміністративними судами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень що оскаржуються, чи прийняті (вчинені) вони: 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Після визначення усього переліку а також змісту принципів адміністративного судочинства, що містяться в КАСУ, слід проаналізувати наведені принципи і оцінити ступінь забезпечення необхідної якості судового процесу, відповідності принципів судочинства КАСУ європейським стандартам, ЄСПЛ.

Таким чином, приведення системи принципів вітчизняного судочинства, що містяться в процесуальних кодексах, КАСУ - до вимог міжнародних, принципів функціонування Європейського суду з прав людини – дозволить вдосконалити нормативну модель адміністративного судочинства, забезпечити необхідну якість судового процесу, а також одержати не тільки відповідні локальні позитивні ефекти від імплементації тих чи інших принципів в судочинство, а й забезпечити досягнення сумарного, синергетичного ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авер'янов В. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції. *Право України*. 2006. № 5. С. 11–17.
2. Административное право: учебник / под ред. Л. Л. Попова. Москва: Юристь, 2002. 699 с.
3. Безродний Є. Ф., Ковальчук Г. К., Масний О. С. Світова класична думка про державу і право: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 400 с.
4. Безусловный доход и смертная казнь. Рецепты Савика Шустера для Украины. URL: <https://www.svoboda.org/a/29268691>.
5. Беркутова О. С. Административно-процедурные производства в сфере исполнительной власти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2005. 205 с.
6. Вінник О. Кодифікація законодавства, регулюючого громадські відношення у сфері ринкової економіки. *Закон & Бізнес*. 1997. 13 серп. (№ 33).
7. Віхров О. П. Господарський кодекс України і теорія господарських зобов'язань. *Економіка та право*. 2003. № 2. С. 54–58.
8. Ковалів М. В., Стахура І. Б. Принципи адміністративного судочинства: поняття, зміст, система. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 174–184.
9. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): дис. доктора юрид. наук. спец. 12.00.01 та 12.00.02. Київ, 1999. 523 с.

REFERENCES:

1. Averianov, V. (2006). Nova doktryna ukrainskoho administratyvnoho prava: kontseptualni pozysyii. [New doctrine of Ukrainian administrative law: conceptual positions]. *Pravo Ukrainy*. № 5. 11–17. [in Ukrainian].
2. Popov, L.P. (2002). Admynystratyvnoe pravo. [Administrative law]. 699. [in Russian].

3. Bezrodnyi, Ye. F., & Kovalchuk, H. K., & Masnyi O. S. (1999). Svitova klasychna dumka pro derzhavu i pravo. [Svitova classical thought about power and law]. 400. [in Ukrainian].
4. Bezuslovnnyiy dohod i smertnaya kazn. Retseptiyi Savika Shustera dlya Ukrainyi. (2018). [Unconditional income and the death penalty. Savik Shuster's recipes for Ukraine]. Retrieved from: <https://www.svoboda.org/a/29268691> [in Russian].
5. Berkutova, O. S. (2005). Administrativno-protsedurnyye proizvodstva v sfere ispolnitelnoy vlasti. [Administrative and procedural proceedings in the sphere of executive power]. *Dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.14.* 205. [in Russian].
6. Vinnyk, O. (1997). Kodyfikatsiia zakonodavstva, rehuliuuuchoho hromadski vidnoshennia u sferi rynkovoï ekonomiky. [Codification of legislation regulating public relations in the field of market economy]. *Zakon & Biznes.* (№ 33). [in Ukrainian].
7. Vikhrov, O. P. (2003). Hospodarskyi kodeks Ukrainy i teoriia hospodarskykh zoboviazan. [The Economic Code of Ukraine and the theory of economic obligations]. *Ekonomika ta pravo.* № 2.54–58. [in Ukrainian].
8. Kovaliv, M. V., & Stakhura, I. B. (2014). Pryntsypy administratyvnoho sudochynstva: poniattia, zmist, systema. [Principles of administrative proceedings: concept, content, system]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav.* № 4. 174–184. [in Ukrainian].
9. Kolodii, A. M. (1999). Konstytutsiia i rozvytok pryntsyypiv prava Ukrainy (metodolohichni pytannia). [Constitution and development of principles of Ukrainian law (methodological issues)]. *dys. doktora yuryd. nauk. spets. 12.00.01 ta 12.00.02.* 523. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 11.05.2021

УДК 342.95

Кузьменко Оксана Володимирівна,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений діяч науки і техніки,

завідувач кафедри адміністративного та фінансового права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

e-mail: kov2101@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0830-766X>

Чорна Вікторія Григорівна,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри адміністративного та фінансового права ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

e-mail: demidenkov@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6072-0283>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

В даній науковій статті розглянуто особливості правового регулювання надання інклюзивної освіти.

Акцентовано увагу, що серед пріоритетів розвитку освіти осіб з особливими потребами в Україні є визначення основних напрямів та засобів перетворення її на соціальний ліфт, зокрема: створення умов для реалізації державної політики щодо забезпечення особам з особливими потребами конституційних прав та всіх прав, задекларованих в міжнародних документах у сфері освіти та соціального захисту і ратифікованих нашою державою; оптимізація існуючої системи спеціальної освіти осіб з особливими потребами через розширення її функцій та удосконалення структури для забезпечення доступної та якісної освіти упродовж життя; поширення практики інклюзивного навчання, що забезпечує соціальну інтеграцію осіб з особливими потребами; модернізація системи навчання осіб з особливими потребами шляхом впровадження інноваційних технологій для забезпечення максимально можливого особистісного розвитку таких учнів, відповідно до їхніх індивідуальних потреб і здібностей, інтеграції в соціум на основі самоактуалізації, що забезпечить всім без винятку випускникам можливість досягнути загально визнаного мінімально-необхідного рівня знань і кваліфікації, сприятиме вирівнюванню шансів для розвитку здібностей молоді з особливими потребами, що уможливить їхню конкурентоспроможність на ринку праці та свідому й активну участь в усіх сферах суспільного життя; поширення підтримуючого навчання як концептуального підходу, що має місце в умовах запровадження парадигми особистісно орієнтованого та компетентнісного навчання, й реалізується в процесі застосування новітніх технологій викладання та супроводу, орієнтованих на індивідуалізацію та потреби учнів в інклюзивному середовищі; якісна реорганізація компетентісно зорієнтованої фахової підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, підвищення професіоналізму педагогів та освітніх менеджерів, обґрунтування критеріїв добору педагогічних працівників, що має